

lezsersége, Kovács Patrícia hajszálpontos egyensúlyozása az érzelmi-hangulati végletek között, Mészáros Béla átható vitalitása, Péter Kata elfogódottságot imitáló komolysága, Máthé Zsolt robbanni kész energiái. S megmaradnak az erős pillanatok; ahogy Járó Zsuzsa a gitárt kézbe kapva, arcán halálos komolysággal ellenállhatatlanul mulatságos pózt vesz fel, ahogy Gál Kristóf zsebre dugott kézzel, a flegma pózt fokozatosan lehántva éneklé el dalát, ahogy Mészáros Máté a lehető legeszköztelemben módon pengeti gitárját, s az őszintén szomorúnak tűnő szemekben egyszerre dévaj fény csillan. Játsszanak velünk és játszanak egymással, pontosan érzékelve a játék stílus-, idő- és térbeli határait. Ebben nyilvánvalóan fontos része van a rendezőként diszkrét háttérbe húzódó Máté Gábornak is, aki a nagy ötletek helyett

szerencsésen talált ki számos kis játékkötletet, melyek köré épülhet az előadás. Mint ahogy döntő szerepe van abban is, hogy ez az alkalmi társulás egyáltalán létrejöhetett, s van kedve és tehetősége együtt játszani – remélhetőleg nem utoljára.

BELEMENEKÜLŐK

(Alkalmáté-Trupp – Zsámbéki Színházi Bázis)

Dévényi Ádám dalai alapján. **DÍSZLET-JELMEZ:** Izsák Lili. **ZENEI VEZETŐ:** Mohai Tamás. **RENDEZŐ:** Máté Gábor.

SZEREPLŐK: Czukor Balázs, Dömötör András, Fenyő Iván, Gál Kristóf, Járó Zsuzsa, Jordán Adél, Kovács Patrícia, Máthé Zsolt, Mészáros Béla, Mészáros Máté, Péter Kata, Száraz Dénes.

KARSAI GYÖRGY

Munkabemutatóról munkakritika

■ D. J., AVAGY „AZ ISTENTAGADÓ BÜNTETÉSE” ■

„Mozart és Da Ponte operája nyomán, talán szellemében”, hangzik a talányos-szellemes második alcím, s Simon Balázs zsámbéki rendezését elnézve bizony igencsak indokolt az elbizonytalanító „talán” közbeiktatása. A rendező és csapata nagy fába vágta fejszéjét, hiszen nem kevesebről van szó, mint Mozart egyik alapműként számon tartott, majdhogynem szentnek és sérthetetlennek vélt operáját radikális változtatások segítségével újraértelmezni, a „mai kor gyermekévé” avatni. Először 1787-ben Prágában került színre Mozart operája, Da Ponte librettójával, amely Molière 1665-ös drámáján, valamint az eredeti, spanyol vagabondtörténet feldolgozásain alapult. Da Ponte friss hangon, akkoriban nem egy kortársát megbotránkoztató, szerelemről, hűtlenségről s nem utolsósorban nemiségről az opera színpadán szokatlanul nyersen valló nyelvezete harmonikusan illeszkedett Mozart zenéjéhez. Az azóta eltelt évszázadok egyik fontos vívmánya, hogy teljességgel elfogadottá tették az egykoron sokkolóan ható szövegrészeket, az erkölcsök változása mintegy kilúgozta Da Ponte szövegéből az erkölcsstelennek ítélt passzusokat. A zene egyértelműen fontosabb lett, mint a szöveg, s mint ez oly gyakran megtörténik az operákkal, a librettóban elmesélt történet jobbára csak ürügyül szolgált Mozart muzsikájának minél értőbb megszólaltatására.

Simon Balázs – mint azt a műsorfüzetben megosztja velünk – a mű teljes körű áthangolását tűzte ki célul: „A zene akusztikus karakterének átformálása párhuzamosan kellett hogy haladjon – és ez a legfontosabb – a librettó kevésbé irodalmi és jóval maibb, életságúbb, ha kell, durvább irányú áthangolásával” – írja. Fontos iránytűt kapunk az értelmezéshez. A legkevesebb, ami elmondható a szöveg (kétszeri) meghallgatása után, hogy az *meghökkentő*. Bizonyos, hogy sokakat fel fog háborítani Da Ponte eldurvítása, a mozarti opera trágárságokkal tarkítása. Nekem tetszik ez az új librettó, szeretem a szemtelen bátorságát, a legtöbbször találó, a zene hangulatához meglepően pontosan illeszkedő durva kifejezéseket. Bizonyosan kell még rajta dolgozni, hogy a ritmika és a prozódia igazán harmonikusan illeszkedjék a dallamokhoz, de az alap meggyőző és jó!

A vállalkozás buktatója – hogy Da Ponte stílusában mondjam: a kérdés *punctum saliense* – éppen az, ami egyben legnagyobb erénye: a radikális újraértelmezés színpadi minősége, vagyis a kivitelezés szakmai profizmusa. Egy klasszikus művészeti alkotás – lett legyen szó zeneműről, versről, festményről, szoborról, de akár épületről is – bármilyen típusú újraértelmezésének, átírásának, persziflázásának, ironikus elutasításának vagy tiszteletteljes parafrazeálásának alapfeltétele az eredeti alkotás tökéletes ismerete. Ez a mi esetünkben, Mozart *Don Giovanni*jának Simon Balázs és csapata általi megközelítését tekintve, azt jelenti, hogy akkor láthatnak hitelesen munkához, ha az eredeti opera előadására a fölényes profizmus szintjén képes gárda áll rendelkezésre. Mert – hogy Karinthyval szóljak –: *a humorban nem ismerünk tréfát*. A maivá tett nyelvezet, az áthangszerelt zene csak akkor hozhat létre új minőséget, ha az újfajta megszólalás minden hangjegye és szöveg-

hangsúlya hibátlan, ha minden pillanatban értem és érzem, *mihez képest* más, új és radikálisan mai ez a mű. Simon Balázs ötlete rendkívül rokonszenves, meggyőző és helyeselhető: szívemből szól, amikor egy abszolút klasszikusból a nekünk, a mának szóló üzeneteket próbálja kihámozni, vagyis a mi kérdéseinket teszi fel Mozart művének. Nagyon is szép lenne, ha minden kor megkísérelné ebben a megközelítésben értelmezni a klasszikus alkotásokat. A színházban ez nem kevesebbet jelent(ene), mint hogy a rendező és az előadás létrehozói mindig saját koruk kérdéseire keressék a válaszokat egy-egy klasszikus színrevitelekor. Simon Balázs pontosan látja ezt a problémát, s a kérdések feltevéséig igen finom érzékeléssel el is jut: mit jelent az életet habzsoló, nőcsábász hős alakja *itt és most*, kicsoda Don Juan (pontosabban D. J.) *ma*, mit kezdhet vele környezete, beilleszthető-e egy ilyen, a közvélekedés szerint teljességgel amorális hős korunk értékrendjébe? Releváns, fontos kérdések, amelyekre válaszokat keres az előadás. Csak hát a kivitelezés... Az igényelt tökéletességtől a jelen állapotban még igencsak messze lévő előadást természetesen menti a rendező által az előadás előtt nyomatékkal közölt információ, mely szerint *munkabemutató* részesei vagyunk, s hogy egy két évre tervezett munkafolyamat első néhány hónapjának részeredménye a látható produkció. Most ne foglalkozzunk azzal, hogy a „munkabemutató” mint színházesztétikai kategória értelmezhetetlen terminus (hiszen akkor mi különbözteti meg a próbát a munkabemutatótól? ott is, itt is leállítja a rendező az elrontott jelenetet – jól teszi! –, a színészek a sűgőpéldányból olvassák szerepüket, újraindítanak párbeszédet, áriákat stb.), mondjuk inkább azt, hogy egy adott ponton betekintést kapunk a D. J. munkafolyamatába. Ez izgalmas lehetőség, ugyanakkor megtisztelő is, hiszen az alkotók megkérdőznek

Pethő Kata (Zerlina) és Viola Gábor (Masetto)

Koncz Zsuzsa felvétele

minket, mit szólunk ahhoz, ahol most tartanak. De ha van munkabemutató, akkor persze a kritika sem lehet más, mint munkakritika. Óvatos benyomásrögzítés – bizalomra öszinte bizalommal adott válasz –: Pajzs Miklós (*alias* Sickratman) felkérése a librettó megírására – vigyázat: nem újrarendezésére, de átdolgozására! – nem akármilyen választás; szövegei a mai szleng legavatottabb ismerőit is elégedett csettintésekre ingerelhetik. Itt bizony röpködnek a vaskosabbnál vaskosabb kifejezések mind a recitativók helyett prózai jelenetekké bővült részekben, mind az áriákban (egyik kedvencem a Pethő Kata által rendkívüli átéléssel és gyönyörű énekhangon [!] előadott ária azon részlete, ahol megcsalt vőlegényét, Masettót biztatja arra, hogy „...basszál hátba, kúrjál szájba...”, de a példák tárháza rendkívül gazdag, az elemzéshez remélhetőleg mihamarabb publikált formában is hozzájuthat az ingyencégek befogadására kész közönség). A szöveg érdekes módon különösen az énekeltek részében jó, *hatásos*, új értéket létrehozni képes, s gyengébb – elsősorban dramaturgiailag – a prózai jelenetek során. Mintha túlságosan sok poént szeretett volna belezsűfolni e librettóba a remek alapötlettől megrészegült szerző! Színészként – hiszen Leporellót alakítja Pajzs – még rengeteg munkára lesz szüksége, hogy elfogadható alakítás szülessék, de az ének esetében nagy a baj: Pajzsnek olyan énekhangja van, amelyből érzésem szerint soha nem lesz elfogadható operai teljesítmény. Marad a parodisztikus megszólalás mint lehetőség, ezt viszont akkor fel kellene vállalni. Most még ott tart az előadás, mintha tökéletesen *mozarti* megszólalást várna el tőle; előbb-utóbb le kell majd számolni ezzel az illúzióval.

A címszerepet Novák Péter alakítja, a munka jelen állása szerint nagy kedvvel, hatalmas fizikai és hangenergiákat mozgósítva; az eredmény még nem mindig jó, de Novákban érezhetően benne van a figura tökéletes megvalósításának lehetősége. Rengeteg munka vár még rá. Viola Gábor és Pethő Kata egyértelműen remekel: két kitűnő színész, akik átlépnek az énekesek birodalmába, s így eszköztáruk már most jelentősen gazdagodott; ugyanakkor azért az is látszik, hogy ők sem profi énekesek, s ahhoz, hogy azzá váljanak, pályát kellene változtatniuk. Ők ketten, ha akarnák, át tudnák képezni magukat operaénekesekké (ez igaz Novák Péterre

is), kérdés, hogy szándékukban áll-e öt-tíz évet áldozni erre. Kétféle.

Ugyanez igaz a szereplőgárda másik oldalára, a profi operaénekesekre is: Gál Gabriella, Farkasréti Mária, Nyári Zoltán és Király Miklós könnyedén hozza az énekes megszólalásokat – nem kevés kontrasztot teremtve a prózai színészek éneklésével –, s igen nagy kedvvel *színészkednek*, jól láthatóan lubickolnak a számukra nyilván szokatlan prózai jelenetekben. Ők is más és más ponton tartanak e munkában: Nyári Zoltán már *majdnem* kész prózai színész is, a két hölgy a legjobb úton halad, hogy – persze még sok munkával – eljusson a kívánt szintre (néhány jelenetben már most nagyon jók: Gál Gabriella D. J.-t csábító, illetve Ottó elutasító gesztusai éppúgy színészi remeklések, mint Farkasréti Mária apró hisztije és szerelmes elomlásai).

Egy „munkabemutató” esetében nyilván nem illendő szóvá tenni a díszlet esztétikáját, a tér kihasználásának és a mozgásoknak sutaságait, kidolgozatlanságait. A zsámbéki rakétabázis új játszóhelye – a remek adottságú „Kis Epidaurusz” – még meghódításra, „belakásra” vár. Ugyanígy nem szabad kritikai dorgálásban részesíteni az előadás világitását sem; legyen elég annyi, hogy ez valószínűleg a produkció jelenleg legelhanyagoltabb szegmense, itt még gyakorlatilag el sem kezdődött a munka.

Ez az előadás még nagyon nincsen készen, s ezt nemcsak az általam látott két munkabemutató alkalmából bekövetkezett leállások, félresiklott hangok, szövegtévesztések és szöveg-nemtudások bizonyították. Én úgy látom – s ennyit egy munkakritika keretein belül azért le kell szögezni –, hogy a remek alapötlet színpadi megvalósításához nem állnak rendelkezésre a megfelelő eszközök: a profi szinten énekelni és prózai szerepet is eljátszani képes színészek.

D. J., AVAGY „AZ ISTENTAGADÓ BÜNTETÉSE” (Zsámbéki Színházi és Művészeti Bázis)

RENDEZŐ: Simon Balázs.

SZEREPLŐK: Novák Péter, Gál Gabriella, Nyári Zoltán, Király Miklós, Farkasréti Mária, Paizs Miklós, Viola Gábor, Pethő Kata.